

CLOȘCA L. BALUȚA

Antefixele descoperite pe teritoriul Daciei Superior¹ nu sînt prea numeroase, nu au un registru tematic extins, dar sînt de o remarcabilă diversitate și varietate tipologică și de o frapantă originalitate. Ele sînt, în general, inedite cu excepția celor descoperite în capitala provinciei — Ulpia Traiana Sarmizegetusa —, precum și a cîtorva exemplare descoperite în cel mai important centru militar, economic, administrativ, politic și rutier al provinciei — Apulum.

Antefixele din Dacia Superior, toate din lut ars (*fictilis*), nu au format, prin urmare, obiectul unui studiu de sinteză, nu au fost tratate nediferențiat, nu au fost clasificate tipologic, iar datările, la cele publicate, au fost făcute în limite de timp foarte largi.

Examinarea critică, de ansamblu, a tuturor antefixelor descoperite în provincia nord-dunăreană, ne-a facilitat unele observații concludente referitoare la caracteristicile lor iconografice, la particularitățile lor stilistice, la figlinele producătoare, la originea și originalitatea lor.

Tipologic, antefixele din Dacia Superior pot fi grupate în două categorii: A. Reprezentări figurative. B. Măști grotești. În cadrul primei categorii se disting două specii: 1. Divinități. 2. Figuri expresive. În cadrul celei de a doua categorii se disting trei specii: 1. *Persona tragica*. 2. *Persona muta*. 3. Gorgona meduză.

A. Reprezentări figurative

1. Divinități.

Tip Ia. Jupiter (?). Două exemplare, unul descoperit în ruinele unui impunător edificiu² (colonia Aurelia), celălalt la cimitirul roman de pe Dealul Furcilor³ (între colonia Aurelia și colonia Nova). A doua jumătate a secolului al II-lea e.n. Pl. I, 1.

Tip Ib. Jupiter (?), ușor diferențiat de varianta precedentă, scos din alt mulaj. Două exemplare, unul descoperit în ruinele aceluiași edi-

* O variantă a acestei comunicări a fost prezentată la cel de-al XII-lea congres internațional de ceramologie, organizat de Asociația *Rei Cretariae Romanae Fautores*, între 26 aprilie și 2 mai, la Millau — La Graufesenque.

¹ Cele câteva antefixe descoperite pe teritoriul Daciei Inferior formează obiectul unui studiu în curs de elaborare.

² A. Cserni, *Jelentés a Colonia Apulensis területén, 1911—1912-ben végzett ásatsokról*, în *MKÉrt*, VI, 1913, p. 23 (în camera H).

³ M. Macrea—D. Protase, *Șantierul arheologic de la Alba Iulia*, în *MatArh*, V, 1959, pp. 435—442; D. Protase, *Șantierul arheologic de la Alba Iulia*, în *MatArh*, VI, 1960, pp. 397—404; VII, 1961, pp. 407—410; idem, *Necropola orașului Apulum*, în *Apulum*, XII, 1974, pp. 134—159.

ficiu⁴, celălalt în zona arheologică pe care se afla presupusul asklepeion⁵ (colonia Aurelia). A doua jumătate a secolului al II-lea e.n. Pl. I, 4.

Tip Ic. Jupiter (?). Două exemplare, descoperite la complexul cu terme, temple și edificii publice⁶ (colonia Nova). Sfirșitul secolului al II-lea e.n. Pl. I, 2.

Tip Iia. Junona (?). Două exemplare descoperite în zona vilelor și a templelor⁷ (colonia Aurelia). Sfirșitul secolului al II-lea e.n. Pl. I, 6.

Tip Iib. Junona (?). Un exemplar descoperit fortuit la Corpadea⁸ (județul Cluj). Sfirșitul secolului al II-lea e.n. Pl. I, 5.

Tip III. Bachus tânăr. Un exemplar descoperit la complexul cu terme (colonia Nova). A doua jumătate a secolului al II-lea e.n. Pl. I, 3.

Tip IV. Divinitate feminină (?). Două exemplare, unul descoperit în zona vilelor și a templelor (colonia Aurelia), celălalt la complexul cu terme⁹ (colonia Nova). A doua jumătate a secolului al II-lea e.n. Pl. II, 1.

2. Figuri expresive.

Tip V. Figură bărbătească. Un exemplar descoperit la Napoca, lângă poșta nouă¹⁰. A doua jumătate a secolului al II-lea e.n. Pl. II, 4.

Tip Via. Figură feminină. Zece exemplare, toate descoperite la Cimitirul roman de pe Dealul Furcilor¹¹. Sfirșitul secolului al II-lea și începutul celui următor e.n. Pl. II, 3.

Tip Vīb. Figură feminină (?). Un exemplar descoperit la Ulpia Traiana Sarmizegetusa, lângă *schola gladiatorum*¹². Secolul al III-lea e.n. Pl. II, 2.

Tip VII. Figură feminină. Două exemplare, unul descoperit fortuit pe teritoriul coloniei Aurelia, celălalt în apropierea mausoleului (?) de pe teritoriul coloniei Nova¹³. Prima jumătate a secolului al III-lea e.n. Pl. II, 6.

Tip VIII. Figură feminină. Un exemplar, descoperit fortuit pe teritoriul coloniei Aurelia. Începutul secolului al III-lea e.n. Pl. II, 5.

⁴ A. Cserni, *MKErt*, VI, 1913, p. 23 (în camera G).

⁵ N. Igna, *Cultul lui Aesculap și al Hygiei, cu privire specială la Dacia Superioară*, Cluj, 1935; I. H. Crișan, *Asklepeionul roman de la Apulum*, în *Apulum*, IX, 1971, pp. 339—344; I. Berciu—C. L. Băluță, *Apollon Salutaris à Apulum*, în *Vestigia, Beiträge zur Alten Geschichte*, Band 17 (Akten des VI Internationalen Kongresses für Griechische und Lateinischen Epigraphik, München 1972, München 1973, pp. 481—484; *ibidem*, în *Apulum*, X, 1972, pp. 165—172.

⁶ Rezultatul cercetărilor arheologice a fost publicat în articole succesive în *ATÉvk*, I, 1888 — XVIII, 1917 și *AFM*, II/1.

⁷ C. Daicoviciu, *La Transylvanie dans l'Antiquité*, Bucarest, 1945, p. 128, nota 4 și p. 171, nota 1; I. Berciu, *Mozaicurile romane de la Apulum. Contribuție la studiul mozaicurilor din Dacia*, în *Apulum*, IV, 1961, pp. 183—184.

⁸ *RömRom*, p. 242, nr. G₇₂; *CivRRom*, p. 235, nr. G₃₇.

⁹ *RömRom*, p. 241, nr. G₆₉; *CivRRom*, p. 235, nr. G₃₄, pl. XLVI.

¹⁰ *RömRom*, p. 241, nr. G₇₀; *CivRRom*, p. 235, nr. G₃₅, pl. XLVI; *ARD*, p. 352, fig. 477.

¹¹ Majoritatea antifexelor de acest tip provin din zona sud-estică a cimitirului, în care au fost descoperite sarcofage fragmentare de piatră și cărămidă.

¹² *BAR*₅₅, pp. 154—155, pl. CXLII.

¹³ C. L. Băluță, *Monumente sculpturale romane de la Apulum*, în *Apulum*, XII, 1974, pp. 117—133.

B. Măști groțești

1. *Persona tragica.*

Tip IX. Mască feminină. Trei exemplare, din care două descoperite la complexul cu terme¹⁴ și unul în ruinele unui edificiu învecinat¹⁵ (colonia Nova). A doua jumătate a secolului al II-lea e.n. Pl. III, 2.

Tip X. Mască feminină. Un exemplar descoperit în apropierea pre-supusului asklepeion (colonia Aurelia). Sfirșitul secolului al II-lea e.n. Pl. III, 1.

Tip XI. Mască bărbătească. Două exemplare, unul descoperit la complexul cu terme¹⁶ (colonia Nova), celălalt lângă edificiul în care se presupune că își avea reședința *Legatus Augusti Daciae (Daciarum)*¹⁷. (colonia Nova). Sfirșitul secolului al II-lea e.n., începutul celui următor. Pl. III, 6.

Tip XIIIa. Mască bărbătească. Două exemplare descoperite la Ulpia Traiana Sarmizegetusa, unul la cisterna nr. 2, din incinta *Aedes Augustalium*¹⁸, datat în secolul al II-lea e.n., celălalt într-un punct neprecizat. Sfirșitul secolului al II-lea e.n., începutul celui următor. Pl. III, 4.

Tip XIIIb. Mască bărbătească, asemănătoare cu precedenta, dar scoasă din alt mular. Un exemplar descoperit la Ulpia Traiana Sarmizegetusa, în *Aedes Augustalium*¹⁹. Sfirșitul secolului al II-lea e.n., începutul celui următor. Pl. III, 3.

2. *Persona muta.*

Tip XIII. Mască bărbătească. Un exemplar, descoperit fortuit, pe teritoriul coloniei Aurelia²⁰. Începutul secolului al II-lea e.n. Pl. III, 5.

3. *Gorgona — meduza.*

Tip XIV. Masca gorgonei-meduză. Un exemplar descoperit la complexul cu terme²¹ (colonia Nova). Sfirșitul secolului al II-lea e.n. Pl. IV.

Se observă că dintre antefixele din Dacia Superior lipsesc cele destinate ornamentării capetelor superioare ale acoperișurilor, care de fapt erau rare la romani, precum și cele cu orificiu utilizate pentru scurge-

¹⁴ A. Cserni, *ATĚvk*, IV, 1891, p. 39, nr. XIV, pl. VI (= *AFM*, II/1, p. 296, fig. 10); XII, 1903, p. 101/4, (în camera I).

¹⁵ A. Cserni, *ATĚvk*, XI, 1902, p. 15/IV (= *AFM*, III/1, p. 296, fig. 10).

¹⁶ A. Cserni, *ATĚvk*, XI, 1902, p. 15/IV (= *AFM*, II/1, p. 296, fig. 9), la un loc cu cărămizi cu stampila POMPONI FORTI și IVNIVS ADIVTOR.

¹⁷ I. Berciu, *Descoperiri arheologice în Apulum, I*, în *Apulum*, IV, 1961, pp. 180—199; C. L. Băluță—I. Berciu, *Pedites și equites singulares în Dacia. Materialele tegulare ștampilate*, în *Apulum*, XVIII (sub tipar).

¹⁸ C. Daicoviciu—H. Daicoviciu, *Ulpia Traiana*, București, 1966, p. 91; O. Floca, *Muzeul arheologic Ulpia Traiana Sarmizegetusa*, Deva, 1967, pp. 53—54; D. Alicu, *Materialul ceramic de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa*, I, în *Sargetia*, XI—XII, 1974—1975, p. 43, nr. 2, fig. 2—2a; *BAR*₅₅, pp. 429—430, pl. CXXI.

¹⁹ D. Alicu, *op. cit.*, p. 43, nr. 1, fig. 1—1a; *BAR*₅₅, p. 428, pl. CXXI.

²⁰ *RömRom*, p. 242, nr. G₇₁, pl. 101; *CivRRom*, p. 235, nr. G₃₆; *ARD*, p. 352, fig. 478.

²¹ *CivRRom*, p. 235, nr. G₃₆; *ARD*, p. 357, fig. 479.

rea apei pluviale de pe acoperișuri. Sînt cunoscute cele cu caracter religios²², care ornamentau, de obicei, templele (Hist. Nat. XXXV, 43). Printre acestea se înscriu reprezentările divinităților de tipurile I a, b, c; II a, b și IV, precum și reprezentările bachice de tipul III, descoperite în zona templelor și a vilelor de pe teritoriul coloniei Aurelia, sau în zona arheologică, extinsă, cu terme, temple și edificii publice din partea sud-estică a coloniei Nova. Mai sînt cunoscute apoi antefixele destinate ornamentării sarcofagelor, ca cele de tipul VIa, descoperite la marele cimitir roman de pe Dealul Furcilor, situat între cele două colonii²³, în apropierea căruia a fost descoperit un original sarcofag boltit din cărămidă²⁴. Nu au fost descoperite, pînă acum, antefixe în castre²⁵.

Antefixele din Dacia Superior au unele particularități iconografice care le conferă o reală notă de originalitate. Una din aceste particularități o constituie reprezentarea stilizată a părului în zona periferică a suprafeței elipsoidale a antefixei. Astfel, la tipurile I a, b, c; II b; III și V, părul este redat în spirale mărunte, melciforme, cu spirele spre dreapta sau spre stînga, dispuse în straturi paralele suprapuse. La tipurile IIa, IV, VII, VIII și X, părul este redat în șuvițe răsucite, dispuse ordonat, iar la tipul XII a, b este redat prin incizii executate liber, în pasta crudă, după scoaterea din mulaj. Această modalitate de redare schematică a părului nu este practică la antefixele din alte provincii ale Imperiului roman. Cu un specific particular ni se par și diademele, care la unele reprezentări au caracter de simbol și care la antefixele din alte provincii ale Imperiului roman apar numai sporadic. Realizarea ochilor într-o manieră identică la tipurile Ic și IV; I a, b și III; II a, b și V pare a fi deasemenea specifică la antefixele din Dacia intracarpatică, specific care atestă tot odată și prezența unor meșteri ceramiști locali (*figulus*), cu o manieră de lucru care nu mai este surprinsă la pro-

²² I. Boeck, *Urkunden über das Seewesen der Ath.*, p. 407 e.s.; Tit Liviu, XXVI, 23; XXXIV, 3.

²³ Al. Popa, *Evoluția istorică a celor două orașe romane de la Apulum*, în *Apulum*, XIV, 1976, pp. 65—73.

²⁴ I. Berciu, în *Fasti Archaeologici*, XVII, nr. 6, 1965, nr. 868, fig. 103; I. Berciu—W. Wolski, *Un nouveau type de tombe mis au jour à Apulum et le problème des sarcophages à voute de l'Empire romain*, în *Latomus*, XXIX, fasc. 4, 1970, pp. 919—965; *ibidem*, în *Apulum*, IX, 1971, pp. 375—433; *idem*, *Contribuție la problema mormintelor cu dispozitiv pentru libațiile funerare*, în *Apulum*, X, 1972, pp. 107—120; *idem*, *Notă la problema sarcofagelor cu boltă din Imperiul Roman*, în *Apulum*, XI, 1973, pp. 763—769.

²⁵ M. Macrea, *Castrul roman de la Bologa. Săpăturile din vara anului 1936*, în *ACMIT*, IV, 1932—1938, pp. 195—233; Șt. Ferenczi, *A tihói római táborról*, în *Omaggio Kelemen*, București, 1957, pp. 220—292; M. Macrea, D. Protase, M. Rusu, *Șantierul arheologic Porolissum. 2, castrul roman de pe Pomet; 4, castrul roman de pe Citera; 8, castrul roman de la Citera*, în *MatArh*, VII, 1961, pp. 361—390; E. Chirilă, N. Gudea, *Șantierul arheologic Bologa*, 1967, în *MatArh*, X, 1973, pp. 115—123; N. Gudea, *Castrul roman de la Bologa*, 1968, în *Apulum*, X, 1972, pp. 121—150; N. Gudea, I. Pop, *Castrul roman de la Rîșnov. Cumidava. Contribuții la cercetarea limesului de sud-est al Daciei romane*, Brașov, 1971; E. Chirilă, N. Gudea, V. Lucăcel, C. Pop, *Castrul roman de la Buciumi. Contribuții la cercetarea limesului Daciei Porolissensis*, Cluj, 1972; N. Gudea, *Castrul roman de la Imlăceni (Incercare de monografie)*, în *Acta Musei Porolissensis*, III, Zalău, 1979, pp. 149—273.

dusele similare din provinciile romane limitrofe Daciei. Modul de realizare a ochilor la reprezentările de tipurile X, XI și IX, precum și XII a, b este de certă influență celtică. Nelipsită de importanță ni se pare și scobitura adîncă din pupilele reprezentărilor de pe antefixe de tipurile VI a și VIII, practicate pentru fixarea unor bucățele de piatră sau sticlă colorată, element cunoscut la unele antefixe provinciale dar realizat într-o manieră deosebită. Unele antefixe sînt spoite, angoba fiind bine aderată și avînd aceeași nuanță, cuprinsă în grupa culorilor fenice teroase arse. Deși spoirea antefixelor se practica curent la cele etrusce, antefixele de epocă romană sînt mai rar spoite, iar nuanțele angobei sînt sensibil diferențiate.

Tot sub raport stilistic, iconografic subliniem și expresiile. Astfel, trăsăturile realist umane, expresia care exprimă idealul de forță, de prestață, de inteligență a reprezentărilor de pe antefixele de tipul I a, b, c, sau expresia de majestate, de demnitate maternă care se împletește cu frumusețea feminină în plenitudinea și grația ei ideală, a reprezentărilor de pe antefixele de tipul II a, b, sînt revelatoare. Aceste particularități de expresie ne-au determinat, de altfel, să atribuim reprezentările de tipul I, divinității supreme, Jupiter, al cărui cult este extrem de răspîndit la Apulum²⁶, iar pe cele de tipul II, zeiței Junona.

Semnificative ni se par deasemenea nuanțele de expresie ale antefixelor care reprezintă măști de *persona tragica*, sau realizarea celei mai frecvente reprezentări de pe antefixele din Imperiul roman, gorgona-meduză, care datorită manierei originale de stilizare are analogii relative²⁷.

Ca și celelalte produse ceramice din Dacia, nici antefixele nu se remarcă prin cunoscuta finețe artistică, genuină care caracterizează acea *figlina ars* din centrele ceramice mai de seamă. Ele sînt de o calitate artistică mediocră, realizate de meșteri modești, care au executat mulele după cunoscutele canoane ale vremii și care au creat un gen de *figlinum opus* cu specific provincial.

Deși pînă acum nu au fost descoperite mule, *ectypa* (Plinius, *Hist. Nat.* XXXV, 43) de antefixe, existența unor *figlinae* indigene, cu meșteri olari locali este atestată la Apulum atît de particularitățile amintite, care le conferă o indubitabilă originalitate, cît și, mai cu seamă, de investigațiile chimice. Astfel, valorile constantelor chimice rezultate la analizele lutului din care au fost executate antefixele de la Apulum, sînt identice cu cele ale lutului din care au fost executate, în *officinae* locale, materialele tegulare șampilate. Despre antefixele de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa credem, deasemenea, că au fost lucrate în *figlinae* locale, deși investigațiile nu au fost extinse și asupra lor. Antefixele descoperite la Napoca și Corpadea par să fie aduse de la Apulum.

Un aspect mai greu de elucidat îl constituie originea antefixelor din Dacia Superior. În literatura de specialitate apărută în provinciile li-

²⁶ D. Isac, *Contribuții la iconografia religioasă a Daciei romane Jupiter Verospi*, în *ActaMN*, XI, 1974, pp. 61—79; C. L. Băluță, *Jupiter tronans la Apulum*, în *Apulum*, XVIII, (sub tipar).

²⁷ D. Haupt, *Neue Funde aus der Colonia Ulpia Traiana zu Xanten*, in *Rheinische Ausgrabungen* '77, Bonn, 1977, p. 62, fig. 49.

mitrofe Daciei, atît cît ne-a fost accesibilă, antefixele sînt tratate sporadic, lacunar și slab ilustrate. Nu se pot stabili analogii sau identități cu anefixele din aceste provincii, decît cel mult o ușoară apropiere de registrul lor tematic²¹. În literatura arheologică din provinciile occidentale ale Imperiului roman antefixele sînt tratate aproape exhaustiv²⁹, dar nici cu acestea nu se pot stabili analogii, cu excepția reprezentării gorgonei-meduza, realizată atît de variat³⁰. În lumina documentării posibile și accesibile opinăm pentru un pronunțat grad de originalitate a antefixelor din Dacia Superior, pentru specificul lor caracter provincial, înscris între coordonatele mai largi ale registrului tematic, propriu acestei specii ceramice.

Cunoașterea antefixelor din Dacia Superior îmbogățește gama tipologică, iconografică a acestei specii ceramice, lărgeste orizontul cunoașterii noastre asupra producției diversificate a ceramicii provinciale, fixează pe harta figlinelor specializate în astfel de produse ceramice un nou centru, activ din a doua jumătate a secolului al II-lea e.n., pînă pe la jumătatea celui următor, pentru nevoile locale. Fig. 1.**

²⁶ În Dacia Inferior au fost descoperite doar cîteva antefixe, asemănătoare tipologic cu cele din Moesia, de unde, probabil, au fost difuzate spre nord. D. Tudor, *Oltenia Romană*, Ed. IV, București, 1978, pp. 106—107.

²⁹ O. Terrosi Zanco, *Un'antefissa a maschera gorgonica nel Museo Archeologico Provinciale di Potenza, Parola del Passato*, pp. 365—372; D. Adameșteanu, *La basilicata antica — storia e monumenti*, Roma, 1974, pp. 40, 56, 157, 177, 184; G. Andreassi, *Sime fittili tarantine con grondaia gorgonica*, în *Roem. Mitteilungen*, 79, 1972, p. 167, pl. 94, fig. 1—2.

³⁰ J. Hagen, *Bonner Jahrbücher*, 122, 1912, p. 344; J. Brener, *Antefixes romaines trouvées à Siranet*, în *l'Antiquité Classique*, VIII, 1939, p. 21 sq; A. Andron, *Architettural Terracottas from Etrusco-Italic Temples*, Lund, 1940, pl. 32. Vignale 111—113; I. D. Marčenko, *Les antefixes en terre cuites de Panticapée*, în *AHB*, 1952, pp. 167—185; R. A. Higgins, *Catalogue of the Terracottas in the British Museum*, London, 1954, nr. 1364, pl. 191; C. Laviosa, *Le antefisse fittili di Taranto*, în *Archeologia Classica*, VI, 1954, p. 233, nr. 8, pl. LXX, 1; M. Labrousse, *Antefixes en terre cuites du Quercy*, în *Hommage Deonna*, 1957, pp. 300—308; A. André, *Enciclopedia dell' arte antica, classica e orientale*, Roma, 1958, pp. 404—407; A. Bievellet, *Antefixes romaines de Barai et de Siranet*, în *Archeologia Belgica*, 60/1962, p. 7 sq; J. M. C. Toynbee, *Art in Britain under the Romans*, Oxford, 1964, pp. 428—431, pl. XCVIII—XCIX; P. Pelagatti, *Antefisse sileniche siceliote*, în *Cronache di archeologia e di storia dell'arte*, IV, 1965, pp. 79—98, pl. XXXI—XXXVIII; Vincenzo La Rosa, *Due antefisse sicule dipinte*, în *Cronache di archeologia e di storia dell'arte*, 6, 1967, pp. 78—81, fig. 1, pl. XXVII, 1—2; A. B. Freijcero, *Un mole de terracotta de Baena*, în *Archiva Español de arqueologia*, Madrid, 1967, 40, pp. 89—93, nr. 115—116; M. T. Falconi Amorelli, în *Pyrgi*, 1970, pp. 195—203; P. Orlandini, *Aspetti dell'arte indigena, Magna Grecia (Atti dell' XI Convegno di Taranto, 1971)*, p. 285 sqq, pl. XXXVII—XXXVIII; D. Adameșteanu, *Popoli anellenici in Basilicata, Magna Grecia*, 1971, 11—12, pp. 16—19; R. Tringham, *Hunters, Fischer and farmers eastern Europe*, London, 1971, p. 162; R. B. Bandinelli, *Storicità dell'arte classica*, Bari, 1973, pp. 232—233; H. Vertet, *Lezour et les ateliers du centre de la Gaule*, în *Les dossiers de l'archéologie*, 9, 1975, p. 46, fig. 4 și p. 47, fig. 8; A. Racco, *Per una nuova classificazione di alcune antefisse provenienti da Pyrgi*, în *Archeologia Classica*, XXIX, 1, Roma, pp. 197—205, pl. LI—LV.; P. Orlandini, *Sei antefisse dell' Italia meridionale nei depositi del Castello Sforzesco*, în *Rassegna di studi del civico museo archeologico e del Civico gabinetto numismatico di Milano. Notizie dal Chiostro del Monastero maggiore*, 1977, fasc. XIX—XX, pp. 55—62, pl. XXXVI—XLI; M. Bessou, *Le fanum de Camp-Ferrus a Loubers (Taru)*, în *Gallia*, 36, 1978, 1, p. 198, fig. 14.

** Harta a fost executată de Dănuț Sever Brinda.

LES ANTÉFIXES DE LA DACIE SUPÉRIEURE
Classification et considérations générales

Résumé

Les antéfixes de la Dacie Supérieure peuvent être rangés en deux catégories: A. Représentations figuratives, B. Masques grotesques. Dans le cadre de la première catégorie, on distingue deux espèces: 1. Divinités; 2. Figures expressives. Dans le cadre de la seconde catégorie on distingue trois espèces: 1. Persona tragica, 2. Persona muta, 3. Gorgone — méduse.

La classification comprend le numéro d'exemplaires, le lieu de la découverte et la datation. Les considérations générales se réfèrent au registre thématique, à la remarquable diversité et variété typologique, à l'originalité frappante des exemplaires.

1

2

3

4

5

6

Pl. II

1

2

3

4

5

6

Pl. I

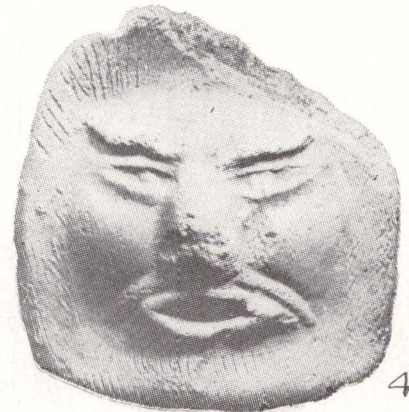
1

2

3

4

5

6

Pl. III

Pl. IV